

Харченко С.О.

студент групи М-ПД – 721
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Скиба Е.К.

д.філос.н., доцент,
професор кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ВЧЕННЯ ДАВНЬОГО СХОДУ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРИРОДНОГО ПРАВА

Філософсько-правові вчення Давнього Сходу як джерело природного права, не втрачає своєї актуальності. Природне право має витoki у цих документах: Філософське осмислення права у Старому і Новому завітах. Важливою є ідея пошуку істини, ідея космічної єдності світу і людини, гармонії земного з небесним, робиться акцент на кінцевій меті життя. Природне право розглядається як відображення божої справедливості відповідно до передбачень Творця. Божественне джерело існуючих порядків – основна тема стародавніх міфів соціально-політичного та етико-правового напрямків. Природне право розглядається як відображення божої справедливості відповідно до передбачень Творця. Природне право ототожнюється з чинним правом. Сумніви стосувалися лише питання, чи зливається воно з поняттям божого права, чи зіставляється з ним. Система природного права середньовіччя утворилася зі сполучення римського права і правоположень Священного писання. Найвідоміший християнський мислитель періоду патристики, один з видатних «батьків церкви» - Аврелій Августин (354-430). Головні його трактати – «Сповідь» і «Про град божий». Основна ідея його релігійної філософії Бог – це єдине, абсолютне буття, все інше існує лише завдяки Божій волі. Божий закон – закон (правила сповідання), даний людям у божому одкровенні (Старому і Новому завітах). Таким чином, головна особливість філософських вчень християнського послідовно проведений і Августином, і Томою Аквінським, затверджував Бога як центр світобудови і головного хранителя світового та соціального порядку. Бог виступав як законодавча першооснова, з якої виходять усі релігії, моральні і правові норми. Відомо, що закон у філософській інтерпретації – це необхідний зв'язок (взаємозв'язок, відношення) між подіями, явищами, а також між внутрішніми станами об'єктів, який визначає їх стійкість, виживання, розвиток, стагнацію чи руйнування. Із Старого Завіту випливають різноманітні Закони: про любов, ревності, про жертви. Ці Господні закони є доскональними, а їх дотримання зміцнює душу людини. Є

десять Заповідей Божих. Ці Заповіді виступають зведенням всіх Законів. Згідно з ними людина формує для себе норми поведінки, моральні, правові норми (позитивні). З Десяти Заповідей Божих випливає загальнолюдська мораль. У Старому Завіті часто зустрічається згадка про вживання різних знаків, що були прийняті у стосунках між людьми.

У Новому Завіті відображено онтологію людини. Зокрема, вказується, що кожна людина має свою зорю на небі. Філософема поведження людини згідно з нормами природного права, яке відображене в Новому Завіті, утворює систему взаємопов'язаних духовних та моральних реакцій на життєві проблеми з позиції любові та доброзичливості до всього, що відбувається. Поведження людини є виправданим, коли воно має аналоги у природі, оскільки людина здійснює потрібні вчинки, які синхронні з вічними законами природи. У протилежному випадку – вчинки людини не є загальнолюдськими.

Правова філософема родинних відносин у давньому Китаї. Державно-правова та економічна думка в Китаї виникла в добу Шань-Інської цивілізації – складної військово-політичної структури, яка сформувалася в XIV – XIII ст. до н.е. Політичний лад Китаю являє собою військово-бюрократичну монархію. Регулюючим механізмом суспільних відносин цього періоду були етичні норми (лі), які визначали відношення членів китайської общини до правителя Вана і регулювання внутрішньо-сімейних стосунків. Провідну роль у суспільстві відіграла патріархальна сім'я. Основні течії суспільної думки Стародавнього Китаю конфуціанство, легізм, даосизм сформувалися у VI – III ст. до н.е. Протягом століть між цими напрямками велась гостра полеміка щодо економічного ладу суспільства, общини, її історичної долі, міри втручання держави в економічне життя країни та методів управління ним. Провідною течією в давньому Китаї було конфуціанство, яке акумулювало ряд уявлень про державу і право тих часів. Родоначальником цієї течії був філософ, історик і державний діяч Кун-цзи, або Кунфу-цзи (551-479 рр. до н.е.), котрий сьогодні відомий світові як Конфуцій. Основною темою філософії Конфуція було вчення про досконалу державу та добродішну людину. Політичні структури Конфуцій і його послідовники розглядали в органічному взаємозв'язку з правовими, у співвідношенні між собою та з іншими соціоноормативними регуляторами (звичаями, мораллю, обрядами). Конфуціанці порівнювали державу з великою родиною, а владу правителя – із владою глави сімейства, відносини панування та підлеглості – з ієрархічними родинними стосунками, де панує беззаперечне підкорення молодших старшим. Найефективнішим регулятором суспільних відносин була б система норм моралі, звичаїв та інші неписані правила поведінки. Конфуцій був рішучим противником законів, тому що, по-перше, вони передбачали юридичну рівність, а по-друге, зазвичай мали жорстокий характер. Насилля як засіб управління заперечувалось Конфуцієм, віддаючи перевагу переконанню, вихованню та особистому прикладові. Конфуціанське вчення про методи державного

правління часто називають теорією управління за допомогою доброчинності. Гармонізації суспільства, припиненню війн і бунтів має сприяти здійснювана державою політика майнової рівності та єдності народу. Саме Конфуцій створив ідеальну модель китайського бюрократа, оскільки визначив ряд фундаментальних принципів китайської державності:

1. Принципи аристократичного правління.
2. Освіченість чиновників.
3. Поєднання управління з виховною діяльністю.
4. Самовдосконалення « благородного чиновника».

Політичні ідеї Конфуція та його послідовників справили значний вплив на формування китайської цивілізації, становлення її політичних інститутів, соціальної та морально-правової думки. Вчення Конфуція націлене на забезпечення стабільності нового рабовласницького ладу, зміцнення авторитету держави, широке використання з цією метою традиційних форм і обрядів. Він закликав до зміцнення влади верховного керівництва Китаю.

Зачатки роздумів про природне походження держави і права були в даосизмі – філософському вченні про існування Всесвіту і людського суспільства. Формування цього вчення асоціюється в історії філософської та політичної думки з іменем Лао-цзи, який визначав негативне ставлення до державної служби. Згідно його вчення, держава виникла і розвивалася відповідно до закону Дао. Дао – це абсолютне світове начало, джерело всього існуючого, вічний кругообіг народження та смерті. Держава за Лао-цзи, теж природне утворення, що розвивається власним шляхом. Він виступав проти державної регламентації суспільного життя, вважав недопустимим впливати на народ за допомогою сили, адже не можна примусити людей бути розумними, чесними, порядними й інтелектуально розвиненими. Серед мислителів, що підтримували даосизм були Ле-цзи (Ян Жоу- 440-360рр. до н.е.) і Чжуан Жоу(близько 369-286рр. до н.е.). Ці філософи заперечували не лише державу, але і власність. Ле-цзи стверджував, що вона порушує природу гармонію між людьми, спричиняє суперечки, чвари. Чжуан-цзи вважав, що державу створювати не потрібно, достатньо, щоб люди жили нбвеликими аграрними общинами з патріархальними порядками та колективною власністю. Єдиним засобом подолання зла, на думку прихильників даосизму, є відмова від будь-яких бажань пристрастей, освіти. Отже, згідно вчення даосистів держава- це частина єдиного природного процесу розгортання закону Дао, а в суспільстві всі рівні, тому повинні мати рівні можливості і права в розв'язанні суспільних проблем. Відродження та переосмислення поглядів даосистів на державу і право розпочалося з проникнення до Китаю буддизму. Даосизм набув розвитку у дзен-буддизмі. Мо-цзи (478-381рр. до н.е.) розвивав ідею природної рівності усіх людей, виступив з обґрунтуванням договірної концепції виникнення держави, в основі якої є ідея приналежності народіві верховної влади, а управління в суспільстві слід здійснювати за загальноприйнятими методами виховання і примусу. У III-V ст. до н.е. в Китаї періоду Чжаньго посилилась

роль права з його стабільними каральними санкціями. В цю добу остаточно сформувалося завершене вчення про управління народом і державою – легізм, школи законників. Засновником легізму був Шан Ян (390-338 рр. до н.е.)- радник правителя царства Цінь, під керівництвом якого було здійснено низку реформ економічного, адміністративного та судового характеру.

Таким чином, на відміну від Конфуція, Шан Ян головним регулятором суспільних відносин вважав закон, який розумів як інструмент у руках влади, подібно до Конфуція, Шан Ян прагнув до встановлення монархічної держави з абсолютним порядком. При цьому закони повинні бути безжальними, щоб вкорінювати в серцях людей страх перед покаранням. Таким чином формувалася концепція деспотичної держави. Теорію успішного управління державою Шан Ян будував на концепції агресивної війни і вважав її панацеєю від усіх соціальних проблем. Таким чином, легісти започаткували ідею тоталітарної держави з її непогрішністю і тотальною вседозволеністю.

Мусульманська правова культура: особливості матеріального і духовного буття мало глибокий вплив на історію розвитку держав та права цілої низки країн Сходу. Іслам - одна з найбільших світових релігій, кількість сповідуючих яку на сьогодні перевищує мільярд. Адже протягом ХХ - початку ХХІ ст. іслам впливав і впливає на духовні, політичні, економічні, міжнародні й культурні процеси, в тому числі й правові. Для України характерною є наявність великої мусульманської громади, що динамічно розвивається.

Спільним джерелом арабо-мусульманської філософії й мусульманського права виступає Коран, який містить релігійно-філософські світоглядні положення, а також релігійно-правові норми ісламу. Ісламська концепція права людини також має суттєві відмінності від загально прийнятих традиційних західних уявлень про права людини. У мусульманському праві не існує окремої юридичної науки, а право є лише однією із сторін релігії ісламу. У багатьох основних законах є прямі вказівки на те, що іслам є основоположним джерелом права і правові норми не можуть йти в розріз з релігією, суперечити їй. Цей принцип мусульманської правової системи є основним. Вже в останньому періоді халіфату філософія стала посилено розвиватися різними школами, причому поряд з напрямками, що виникли в лоні мусульманської ортодоксії, існували і « еретичні» течії. Водночас створювались секти містичного характеру, адепти які відрізнялися фанатизмом і нетерпимістю. Вплив цих сект був дуже великим в Андалусії і Естремадура. До ХІІ в. належить діяльність великого філософа Аверроеса (1126-1198рр.) з Кордови, коментатора і популяризатора Аристотеля і Платона. В останні роки життя він був заарештований альмохадським халіфом, а його вчення було заборонено. Мусульманське право – Шаріат, представляло собою загальне вчення про ісламський спосіб життя, комплекс приписів, обов'язкових для виконання мусульманином і закріплених переважно в Корані і Сунні. У цих принципах, перш за все, порушуються питання догматики й етики, що визначають переконання і релігійну совість мусульманина, обов'язки віруючого по відношенню до бо-

га, уряду, членам сім'ї, іншим особам, у тому числі соціально незахищеним (бідним).

Уся правова культура сучасності базується на історико-філософських джерелах, в тому числі працях мислителів Давнього Сходу.

Хоменко Вікторія Михайлівна,
Студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Приловський Володимир Володимирович
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
Пуніверситету внутрішніх справ

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ТРЕТЕЙСЬКИХ СУДІВ В УКРАЇНІ

Роль і місце третейських судів у системі юрисдикційних органів України зумовлюються особливостями розвитку процесуального права, що обслуговує господарський оборот в державі. Третейські суди не включені в судову систему України, встановлену в VIII розділі, "Правосуддя" Конституції України, та не є державними органами які здійснюють правосуддя.

Третейський суд на підставі угоди сторін розглядає правові спори, підвідомчі, за відсутності такої угоди, державним судам. Саме тому третейський розгляд називають також альтернативою (відносно державних судів) формою вирішення спору. Третейський суд обраний за угодою сторін для вирішення спору, який виник між ними.

Третейські суди діють як недержавний механізм вирішення спору і мають, у порівнянні з державними господарськими судами, певні переваги, такі як оперативність, економічність, спеціалізація, довіра, конфіденційність, зручність для сторін щодо часу й місця вирішення спору, відсутність публічності та інші. В Україні можуть створюватись третейські суди та постійно діючі третейські суди.

Результативний захист прав людини є однією з головних ознак правової держави. В Україні законодавчо закріплені третейські суди стали з 11 травня 2004 року, а його зародження відбувалось у часи Київської Русі. У таких країнах як: Німеччина, Великобританія, США – підприємці звертаються для вирішення спорів саме у більшості випадків до третейських судів, а не до дер-